

УДК 37.09:377,12 «1976/1985»

Н. М. Якуш, кандыдат гістарычных навук, дацэнт (БДТУ)

УДАСКАНАЛЕННЕ ПАДРЫХТОЎКІ КАДРАЎ МАСАВЫХ ПРАФЕСІЙ У СІСТЭМЕ СЕЛЬСКІХ ПРАФТЭХВУЧЫЛІШЧ БССР (1976–1985)

У артыкуле аналізуюцца пытанні мадэрнізацыі матэрыяльна-вытворчай базы сельскіх прафтэхвучылішч і рацыяналізацыі навучальна-выхаваўчага працэса на навукова-тэхнічнай аснове. Абгрунтаўваецца вывад аб якасна новым этапе палітэхнізацыі беларускай савецкай школы.

This article analyzes the issues of upgrading material production base of rural vocational schools and rationalize educational explains how on the scientific and technical basis. Justified the qualitatively new stage of politehnizacii of the Belarusian Soviet school.

Уводзіны. Прафесійныя тэхнічныя вучылішчы з'яўляліся важнай часткай савецкай адукацыйнай сістэмы на ўсіх этапах яе гісторыі. У разглядаемы перыяд найбольш мэтазгоднай формай падрыхтоўкі працоўных кадрў для патрэб развіцця аграпрамысловага комплекса БССР сталі сельскія прафтэхвучылішчы.

ЦК КПБ і Савет Міністраў Беларускай ССР вызначылі задачай дзясятай – адзінаццатай пяцігодак хуткі колькасны і якасны рост сельскіх ПТВ, іх рацыянальнае размяшчэнне ў адпаведнасці з патрэбамі развіцця калгасна-саўгаснай вытворчасці, эканомікі і культуры рэспублікі пры значным павелічэнні колькасці сярэдніх СПТВ. Ва ўсіх абласцях былі распрацаваны перспектывыя планы ўмацавання вучэбна-матэрыяльнай базы, якія прадугледжвалі тэхнічнае пераўтварэнне дзейных сельскіх прафтэхвучылішч і комплекснае новае будаўніцтва з перспектывай стварэння ў кожным адміністрацыйным раёне сярэдняга СПТВ.

Асноўная частка. Рэалізацыя планаў прывяла да разгортвання значнай па маштабах і тэмпах праграмы будаўніцтва і рэканструкцыі СПТВ. За 1976–1983 гг. было ўведзена ў эксплуатацыю 33 новых вучэбных корпусы, 31 корпус лабараторна-практычных майстэрняў, 20 грамадска-бытавых памяшканняў. У рэспубліцы налічвалася 70 СПТВ, у т. л. 65 – сярэдніх. Іх кантынгент перавысіў 48 тысяч чалавек і ў параўнанні з 1875 годам узрос на чвэрць, а ў сярэдніх СПТВ – больш чым у два разы [1]. З 1 верасня 1984 г. ўсе вучылішчы адпаведна з асноўнымі накірункамі рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы былі пераўтвораны ў сярэднія і ўключаны ў аграпрамысловае аб'яднанні. Дырэктары сельскіх прафтэхвучылішчаў увайшлі ў склад саветаў раённых аграпрамысловых аб'яднанняў.

Праводзілася і тэхнічнае пераўзбраенне базы навучання. Толькі за 1976–1980 гг. машынна-трактарны парк СПТВ быў папоўнены 1454 трактарамі, 45 бульдозерамі, 45 экскаватарамі, 176 зернеўборачнымі камбайнамі, а ў 1985 г. на адно вучылішча аграпрамысловага комплекса

прыходзілася ў сярэднім 30 трактараў, 12 аўтамашын, 4 зернявых камбайны і многа іншай тэхнікі [2].

Да ўдасканалення базы тэарэтычнага і вытворчага навучання былі прыцягнуты калгасы, саўгасы, прадпрыемствы і ведамствы. Яны ўдзельнічалі ў фарміраванні рэальных магчымасцей для атрымання выпускнікамі СПТВ высокай кваліфікацыі, дапамагалі паскорыць працэс перавода вучылішч на навучанне моладзі прафесіяў шырокага профіля, сумяшчальным і складаным. Патрабаваннем якаснай мадэрнізацыі вучэбнай базы было стварэнне для кожнай прафесіі вучэбнай майстэрні, а для кожнага прадмета – вучэбнага кабінета ці лабараторыі, узброеных тэхнічнымі сродкамі навучання, нагляднымі дапаможнікамі, комплексамі вывучаемых машын, вузлоў, агрэгатаў. У такім накірунку па сістэме сельскіх прафтэхвучылішч у перыяд другой паловы 1970-х гг. было створана і пераабсталявана адпаведна патрабаванням прафесіянальнай падрыхтоўкі, тэхнічнай эстэтыкі і навуковай арганізацыі працы 1777 вучэбных кабінетаў і 152 майстэрні [3]. Гэта значна пашырыла магчымасці кадрвай падрыхтоўкі механізатараў палявых, меліяратыўных, жывёлагадоўчых работ, слесараў-рамонтнікаў і майстроў-наладчыкаў машынна-трактарнага парка, слесараў кантрольна-вымяральных прыбораў і аўтаматыкі, электраманцёраў сельскай электрыфікацыі і інш. І ўсё ж у разглядаемы час вучэбна-матэрыяльная база сельскіх ПТВ у шэрагу момантаў не адказвала запатрабаванням падрыхтоўкі высокакваліфікаваных спецыялістаў. Значная колькасць прафтэхвучылішч не мела пунктаў тэхнічнага абслугоўвання і тэарэтычных кабінетаў па аднаіменнаму прадмету, не ва ўсіх СПТВ былі аўтадромы, палігоны, вучэбныя гаспадаркі. Само ўдасканаленне вучэбна-матэрыяльнай базы праводзілася без сур'ёзнага ўліку пашырэння жаночых прафесіяў для кваліфікаванай працы ў сельскай гаспадарцы.

У рашаючай ступені павышэнне якасці навучання моладзі у СПТВ залежала ад кваліфікацыі і педагагічнага майстэрства выкладчыкаў

і майстроў вучылішч. Адапаведна з накірункамі ўдасканалення вучэбна-выхаваўчага працэсу інжынерна-педагагічныя работнікі сістэмна праходзілі перападрыхтоўку і стажыроўку ў Беларускай інстытуце механізацыі і электрыфікацыі сельскай гаспадаркі, на Заходняй машынавыправаваўчай станцыі, на заводах – вытворцах сельскагаспадарчай тэхнікі, у Горыцкай сельскагаспадарчай акадэміі, Рэспубліканскім інстытуце работнікаў прафтэхадукцыі, рэспубліканскім і абласных камітэтах удасканалення працы настаўнікаў. На базе саміх вучылішч дзейнічала сетка тэарэтычных семінараў, школ палітэхнічнай і эканамічнай адукацыі, працавалі метадычныя камісіі, якія забяспечвалі рэалізацыю міжпрадметных сувязей.

У 1975–1985 гг. кадравы склад сістэмы сельскіх прафтэхвучылішч быў значна папоўнены за кошт інжынерна-тэхнічных і педагагічных вышэйшых навучальных устаноў Беларускай ССР. Калі ў 1976 г. у СПТВ працавалі 1120 чалавек выкладчыкаў, з якіх вышэйшую адукацыю мелі 79,5%, то ў 1981 г. адпаведна 1717 чалавек і 92,1%, а ў 1983 г. – 1863 чалавекі і 94,6%. Змяніўся у лепшы бок і склад майстроў вытворчага навучання. Калі ў 1976 г. толькі 30 чалавек з іх мелі вышэйшую і незакончаную вышэйшую адукацыю, то ў 1983 г. іх было 218 [4].

Умацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы і павышэнне кваліфікацыі кадравага складу сельскіх прафтэхвучылішч павінны былі найперш забяспечыць характар падрыхтоўкі сельскагаспадарчых рабочых, адлюстраваны ў вучэбных планах, уведзеных у сярэдніх СПТВ з пачатку 1978/1979 навучальнага года. Іх вызначальным момантам была цесная ўзаемасувязь выкладання агульнаадукацыйных дысцыплін з агульна-тэхнічнымі і спецыяльнымі, з вытворчым навучаннем. У прафесіянальна-тэхнічны цыкл быў уведзены курс «Асновы эканомікі працы і вытворчасці». У курсе спецыяльнай тэхналогіі дадаткова ўводзіліся такія тэхнічныя тэмы, як супраціўленне матэрыялаў, дэталі машын, пытанні тэорыі машын і механізмаў, тэхнічны кантроль, надзейнасць і якасць прадукцыі, звесткі па механізацыі і аўтаматызацыі вытворчасці, асновы гігіены і прамысловай санітарыі, што значана пашырала круггляд і забяспечвала прафесійную мабільнасць выпускнікоў [5].

Вялікую работу па змяненню характара навучання ў разглядаемы час праводзілі калектывы Магілёўскага, Друйскага, Вілейскага, Касцюковіцкага СПТВ. У дадзеных вучылішчах было ўведзена машыннае і безмашыннае праграмаванне навучання, прымянялася інструктыўна-тэхналагічная дакументацыя і перспектыўна-тэматычнае планаванне вучэбных заняткаў,

атрымала распаўсюджванне праблемна-пошукавая методыка правядзення ўрокаў. Працэс тэарэтычнага пазнання быў арганічна ўключаны ў правядзенне конкурсаў прафесійнага майстэрства, алімпіяд, тэматычных вечароў. Вынікам падобных намаганняў станавілася пераўтварэнне заняткаў у цэласны інтэгральны вучэбна-выхаваўчы працэс, які актывізоўваў навукова-тэхнічную думку юнацтва, стымуляваў інтарэс да тэхнічнай творчасці. Напрыклад, на працягу многіх гадоў Магілёўскае СПТВ з'яўлялася ўдзельнікам рэспубліканскай выставы тэхнічнай творчасці. Толькі ў 1982 і 1983 гг. яно атрымала 21 медаль ВДНГ СССР, 8 з якіх былі атрыманы навучэнцамі [6].

У цэлым усе сельскія прафтэхвучылішчы БССР даволі актыўна ўдзельнічалі ва Усесаюзным агляд-конкурсе на лепшую арганізацыю працы ў галіне рацыяналізацыі, вынаходніцтва, тэхнічнай і мастацкай творчасці ў навучальных установах прафтэхадукцыі. Вынікі конкурса падводзіліся на штогодных вучылішчніх, абласных і рэспубліканскіх выставах. Непасрэдна ж творчы працэс разгортваўся на базе прадметных кружкаў і кружкаў тэхнічнай творчасці.

Экспанаты, якія дэманстраваліся на выставах сельскімі ПТВ, – гэта ў асноўным дзеючыя мадэлі сельскагаспадарчай тэхнікі і ўсемагчымыя трэнажоры яе разнастайных вузлоў [7]. Многія з распрацоўваемых мадэлей актыўна выкарыстоўваліся ў працэсе навучання. Аўтаматычныя даведачныя ўстаноўкі, ўстаноўкі-экзаменатары, радыёпульты ўпраўлення тэхнічнымі навучальнымі сродкамі, выкананыя рукамі саміх навучэнцаў, былі ва ўсіх сельскіх прафтэхвучылішчах. Менавіта яны рабілі навучэнцаў сутворцамі пазнавальнага працэсу і павышалі прадуктыўнасць заняткаў.

Разам з удасканаленнем тэарэтычнага надавалася вялікая ўвага і пытанням паляпшэння форм арганізацыі вытворчага навучання ў класах-цэхах, палігонах, вучэбных гаспадарках, падчас праходжання практыкі ў калгасах і саўгасах рэспублікі. Задача заключалася ў тым, каб прывесці прафесійнае практычнае навучанне ў адпаведнасць з тэхнічнымі працэсамі ў жывёлагадоўлі і земляробстве, выконваць практычныя работы згодна з тэхналагічнымі картамі, якія адлюстроўвалі патрабаванні перадавой навуковай агра-тэхнікі. У гэтых мэтах ва ўмовах СПТВ выкарыстоўвалася да 350 разнавіднасцей усемагчымых трэнажораў прамысловага і ўласнага вырабу, якія маглі максімальна наблізіць умовы вытворчага навучання да ўмоў вытворчасці.

У значнай меры прафесійныя навыкі будучых земляробаў і жывёлаводаў ажыццяўляліся вучэбнымі гаспадаркамі, якія меліся ў 42 сельскіх ПТВ рэспублікі. У распараджэнні гаспадарак

знаходзілася 26 042 га зямлі, звыш 8 тысяч га-лоў буйной рагатай жывёлы і 4 тысячы свіней. Тут навучэнцы самі ажыццяўлялі працоўны працэс, а майстры вытворчага навучання і спецыялісты ўважліва сачылі за выкананнем прыёмаў агра-тэхнікі, рацыянальнай арганізацыі працы, знаёмлілі навучэнцаў з дасягненнямі перадавога вопыту. Асабліва добра было наладжана вытворчае навучанне ў гаспадарках Касцюковіцкага, Драгічынскага, Ашмянскага, Магілёўскага сельскіх прафтэхвучылішч, дзе ў разглядаемы час быў асвоены звеннявы метады працы навучэнцаў з укараненнем у работу элементаў бригаднага падраду.

У рашаючай ступені ўзровень прафесійнай падрыхтоўкі залежаў ад вытворчай практыкі непасрэдна ў сельскіх гаспадарках. Рашэннямі абкамаў і райкамаў партыі за сельскімі прафтэхвучылішчамі замацоўваліся ў якасці апорных гаспадаркі з перадавымі метадамі вядзення калгасна-саўгаснай вытворчасці. Мэтамі педагагічных калектываў СПТВ была такая арганізацыя практыкі, пры якой навучэнцы задзейнічаны толькі на асноўных работах, знаходзяцца пад кіраўніцтвам вопытных настаўнікаў і маюць магчымасць знаёмства з самымі эфектыўнымі формамі аграрна-вытворчага працэсу.

Трэба зазначыць, што разсяроджанасць навучэнцаў па некалькі чалавек у перадавых калгасах і саўгасах альбо адпраўка іх на час практыкі ў гаспадаркі па месцу пражывання сям'і ў большасці выпадкаў сябе не апраўдвала. Як правіла, у лепшых гаспадарках існавала высокая забяспечанасць механізатарскімі кадрамі, таму кіраўніцтва калектываў не вельмі хацела прыцягваць практыкантаў да самастойнай працы. Да таго ж разсяроджанасць навучэнцаў у межах раёна ці вобласці аслабляла педагагічны кантроль за імі з боку майстроў вытворчага навучання. Таму трэба станоўча ацаніць той факт, што ў рабоце па паляпшэнні арганізацыі вытворчай практыкі навучэнцаў СПТВ Беларускай ССР пачаў выкарыстоўвацца вопыт Херсонскай вобласці, калі з практыкантаў камплектуюць механізаваныя атрады пад кіраўніцтвам майстроў вытворчага навучання. У такіх атрадах на-

вучэнцы лёгка адпрацоўвалі ўсю практычную праграму, маглі паспрабаваць любыя віды работ на рознай тэхніцы.

Заклучэнне. Такім чынам, як бачна з даследавання, ў перыяд 1976–1985 гг. у рэспубліцы вялася значная работа па ўдасканаленні падрыхтоўкі кадраў механізатарскіх прафесій у сістэме СПТВ. Яе асноўнымі накірункамі сталі: стварэнне рэальнай асновы для падрыхтоўкі тэхнічна граматычна сельгасрабочага з высокім узроўнем агульнаадукацыйнай падрыхтоўкі праз мадэрнізацыю вучэбна-вытворчай базы СПТВ; удасканаленне кваліфікацыйнай структуры інжынерна-педагагічных кадраў, павышэнне ўзроўню іх ідэйнай і прафесійнай падрыхтоўкі; актывізацыя і інтэнсіфікацыя вучэбна-выхаваўчага працэсу на аснове яго рацыянальнай навуковай арганізацыі; стварэнне ўмоў для прадукцыйнай працы навучэнцаў у вучэбных гаспадарках; уключэнне навучэнцаў у перадавую вытворчую практыку гаспадарак аграпрамысловага комплексу Беларускай ССР. У даследуемы час адзначыўся яўны якасны скачок беларускай савецкай школы на шляху яе палітэхнізацыі і вырашэння задач прафесійна-льнай спецыялізацыі працоўнага навучання. Арсенал метадаў, форм практычнай працы і тэарэтычных разважанняў навукова-метадагічнага характару, назапашаных у БССР, можа быць скарыстаны і ў сучасны момант станаўлення інавацыйнай адукацыі Беларусі.

Літаратура

1. Сельская газета. – 1983. – 31 июля.
2. Настаўніцкая газета. – 1985. – 13 лютага.
3. Коммунист Белоруссии. – 1979. – № 9. – С. 37.
4. Настаўніцкая газета. – 1985. – 7 верасня.
5. Скугаревский, А. Ф. Обучение и воспитание в условиях научно-технического прогресса / А. Ф. Скугаревский, Я. Я. Федоров. – Минск: Вышэйшая школа, 1978. – 128 с.
6. Чырвоная змена. – 1983. – 11 чэрвеня.
7. Рабочая смена. – 1979. – № 11.
8. Віцебскі рабочы. – 1985. – 31 снежня.

Пастуніў 20.03.2013